

Mottagare Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

REMISSVAR SOU 2022:38 Alla tiders föräldraskap

Justitiedepartementets diarienummer: Ju2022/02331

Familjerättssociomernas Riksförening (FSR) tackar för inbjudan att inkomma med remissvar. Utredningen är ambitiös och uppfattas som genomarbetad. FSR har valt att fördjupa sig i några av utredningens förslag och vill här framföra föreningens synpunkter. FSR bedömer att förslagen i utredningen leder till ökade kostnader för kommunernas socialnämnder. I förslagen ges fler möjlighet till samarbetsamtal, fler kommer att bli aktuella för rådgivning och informationssamtal hos familjerätten. Detta tillsammans med att sociala föräldrar föreslås egen talerätt kommer generera fler ärenden till de kommunala familjerätterna som därmed kommer behöva utökade ekonomiska resurser samt riktade utbildningsinsatser.

FSR instämmer i utredningens förslag om att införa den inkluderande och könsneutrala termen föräldraskap och ser det som ett naturligt steg i en modern föräldralagstiftning. Det ligger i tiden och i linje med andra lagändringar som skett eller föreslagits under de senaste åren. Att språket moderniseras och förenklas i lagstiftningen ses som positivt. Ett nytt begrepp som lanseras i utredningen är *social förälder*, vilket FSR uppfattar som positivt då det uppfattas som mer neutralt än styv- eller bonusförälder.

Översyn av föräldraskapens regler om föräldraskap

Lagstiftningen gällande fader- och föräldraskap har varit föremål för omfattande förändringar senaste åren. Det har inte funnits någon formell informationsinsats riktad till de kommunala familjerätterna. Det är svårt för familjerättsenheterna att hålla sig uppdaterade. FSR delar utredningens mening att reglerna om föräldraskap ska vara tydliga. Det får inte råda några tvivel om vem som är förälder till ett barn. Det finns risker för att digitala bekräftelser fylls i felaktigt, medvetet eller omedvetet, vilket kan innebära att en förälder i samband med konflikt och tvist får klart för sig att den har juridisk möjlighet att få bort den andra föräldern. FSR delar uppfattningen att det fortsatt finns behov av bevislätnadsregler vid hävande om ett föräldraskap och att nuvarande regler ska behållas.

FSR delar uppfattningen att principen *mater semper certa est* ska regleras i lag. På så sätt kan var och en läsa sig till vad som rättsligt reglerar ett föräldraskap dvs den som har fött ett barn är dess förälder. FSR ser även behov av ett förtydligande i lagtexten om att socialnämnden inte får godkänna en bekräftelse innan barnet är fött. FSR delar utredningens åsikt att det uttryckligen ska framgå att socialnämndens utredningsskyldighet gäller för barn under 18 år om barnet inte har någon andra förälder på grund av presumtion eller fastställelse.

FSR ser problem med att i dagsläget bedöma hemvist för ett barn som inte är folkbokförd i Sverige. Det är en komplex och svår bedömning utifrån dagens tillgängliga vägledning. Det kan även vara oklart vilken socialnämnd som bär utredningsansvaret. Det är viktigt att det tydligt framgår av lagtexten vilken socialnämnd som i dessa fall ska ansvara för utredningen.

Utökade möjligheter till adoption

FSR ser i stort positivt på förslagen om utökade möjligheter till adoption. Det ska självfallet bedömas vara till barnets bästa, förutsättningar och en etablerad föräldra-barnrelation och barnets vilja är av stor betydelse. Separerade familjehemsföräldrar och kvarlevande partners till föräldrar bör få möjlighet att prövas rättsligt för att kunna bli adoptivföräldrar till ett barn de levtt ett vardagsliv med.

Utredningen skriver, på sidan 541, att adoption bör kunna ske utan att släktskapet upphör i de fall när en förälder är avliden. FSR ser det som ett viktigt tillägg men ser inte hur det kan genomföras med nuvarande lagstiftning eller med utredningens förslag. Det kan självfallet finnas familj och släkt på den avlidna förälderns sida som fortsatt vill ha släktband till barnet. I frågor som kan uppkomma om till exempel ekonomiskt arv kan det finnas incitament som gör att adoption väljs bort som alternativ även om det skulle vara det bästa för barnet här och nu. FSR ser positivt på om fråga om släktskap kan finnas kvar även efter en adoption i just dessa fall.

Åtgärder för familjer där fler än två vuxna tar föräldraansvar

FSR:s medlemmar arbetar främst med målgruppen separerade föräldrar som behöver hjälp att hitta hållbara lösningar för sina gemensamma barn. Målgruppen är i huvudsak föräldrapar som har svårt att komma överens i viktiga frågor. FSR delar utredningens slutsats att det inte ska kunna finnas fler än två vårdnadshavare till ett barn.

I utredningen lanseras föräldrafullmakt som alternativ till fler vårdnadshavare. FSR har farhågor kring förslaget om föräldrafullmakt. I förslaget framgår att fullmakten endast är förbehållen sociala föräldrar och därmed inget alternativ för en förälder som inte är vårdnadshavare. Att en social förälder får mer insyn och kan vara mer delaktig i barnets liv än en förälder ser FSR som problematiskt. Många föräldrar som möter familjerätten har inte gemensam vårdnad, men är likvärdiga i betydelse som föräldrar för barnet. Att en ensam vårdnadshavare kan upprätta en föräldrafullmakt till en social förälder, utan barnets andra förälders samtycke, skapar ojämlikhet i insyn, beslutanderätt och delaktighet i barnets liv mellan en biologisk förälder och en social förälder.

FSR ser även att det finns risk att denna fullmakt kan komma att användas som ett påtryckningsmedel för att få barnets andra förälder utesluten ut barnets liv. Även om intentionen med föräldrafullmakter är att de ska upprättas i samförstånd, kan möjligheten att få en sådan upprättad, bli en konfliktfråga. FSR ser även en risk att barn som fyllt 12 år hamnar i kläm och utnyttjas att ta en ställning som den inte vill av en eller båda föräldrarna och eller av sociala föräldrar.

Förfarandet att vårdnadshavare anmäler föräldrafullmakt direkt till Skatteverket ser FSR innebär risker. En risk, som nämns i utredningen, är att en förälder accepterat en föräldrafullmakt till följd av våld eller hot om våld. Föräldrar behöver fatta ett informerat val, förstå innebörden och vara samstämiga för att upprätta en fullmakt. Om förfarandet istället skulle vara att socialnämnden ansvarar för att godkänna föräldrafullmakt garanteras i större utsträckning att barnets egna åsikter hörsammas och att de viktiga vuxna, även föräldrar som inte är vårdnadshavare tillfrågas.

Det framkommer i utredningen att de barn som har intervjuas inte främst har intresse av att social förälder får större inflytande. FSR ser att fullmakter som kan vara till fördel för ett fåtal barn kan bli konflikt drivande för betydligt fler. Utredningen visar på brister när till exempel skolor, apotek eller rektorer bedömer dagens fullmakter från vårdnadshavare. Det finns därtill brister i många av skolornas digitala plattformar som enbart tillåter inloggning av vårdnadshavare. Att flera plattformar i dagsläget enbart tillåter inloggning som vårdnadshavare är inte skäl nog för lagförändringar.

FSR bedömer att de behov som finns för sociala föräldrar att vara delaktiga och ha insyn, borde kunna tillgodoses i stor utsträckning genom ”vanliga” fullmakter om dessa fungerade bättre. FSR ser snarare ett behov av att enhetliga mallar för fullmakter tas fram. Det finns vinster med att göra standardiserade fullmakter som därmed blir mer likvärdiga runt om i landet och därmed bekanta för vård och skola. MFoF uppfattas av FSR som en lämplig myndighet att ha informationsansvar, ta fram nationella fullmakter och informera allmänheten och barn över 12 år.

FSR uppfattar att den lagstiftning som finns idag gällande umgänge med närstående är tillräcklig. En egen talerätt för social förälder uppfattas kunna vara konflikt drivande på ett sätt som inte gynnar barnet. Den nuvarande lagstiftningen kan däremot behöva förtydligas med informationsinsatser så fler bli medvetna om möjligheten att socialnämnden kan väcka talan när det bedöms vara till gagn för barnet och en befast föräldra-barnrelation finns.

FSR ser att det idag är problematiskt med lagstiftningen runt umgängesstöd till föräldrar. Socialnämnden har inte möjlighet att problematisera eller meddela sin inställning gällande umgängesstöd inför beslut av tingsrätt. Det förekommer att beslut om umgängesstöd meddelas i fall där förälder varit till exempel våldsutövande, missbrukande eller på annat sätt kan upplevas som skrämmande för barnet. Socialnämnden är skyldig att verkställa beslut från tingsrätten även när det finns information om att det inte är till barnets bästa. Barnkonventionen gällande barns rättigheter att vara delaktiga i beslut och få uttrycka sin vilja beaktas därmed inte. FSR ser det därmed som problematiskt att fler vuxna runt barnet får rätt till umgänge med umgängesstöd.

Stockholm 2023-01-27

För Familjerättssociomernas riksförening

Anna-Lina Megitt och Kerstin Sahlgren